

Проаналізовано нормативно-правову основу розв'язання проблеми формування інформаційно-навчального середовища в навчальних закладах, узагальнено напрацювання вчених з означеної проблеми та обґрунтовано доцільність формування інформаційно-навчального середовища у сучасному вищому навчальному закладі.

Проанализирована нормативно-правовая основа решения проблемы формирования информационно-образовательной среды в учебных заведениях, обобщены исследования ученых по данной проблеме и обоснована целесообразность формирования информационно-образовательной среды в современном высшем учебном заведении.

The article analyses the normative and legal basics of the information-based and study environment development in the educational establishments, it consolidates background researches of the scientists who is involved into the mentioned problem investigation and substantiates the purposefulness of the information-based and study environment development in the contemporary tertiary educational establishment.

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-НАВЧАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА В СУЧАСНОМУ ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Є. О. Співаковська-Ванденберг

Головною метою державної політики України в галузі освіти є створення умов для утвердження принципів демократизації і гуманізації, відродження національних традицій, а також реформування всіх ланок освіти відповідно до європейських та світових стандартів.

Теоретичні напрацювання вчених із питань інтеграції освіти України у європейський інформаційний та освітній простір, досвід інноваційної діяльності вітчизняних вищих навчальних закладів розкриваються в дослідженнях учених та практиків. На думку академіка Н. Нічкало, "XXI століття цілком правомірно називають ерою знання, інформації та комунікації" [5, с. 258]. Процеси світової глобалізації охопили всі сфери людської діяльності – економіку, культуру, управління і багато інших. Це дає підстави говорити про розвиток відкритого інформаційного суспільства із розгалуженою мережею способів взаємодії між людьми за всіма напрямками їхньої діяльності.

З огляду на це актуальним державним і освітянським завданням сучасних навчальних закладів є створення *інформаційно-навчального середовища*, яке не лише забезпечить високоякісну підготовку фахівців на рівні європейських і світових вимог, а й сприятиме формуванню всебічно і гармонійно розвиненої особистості, здатної до самостійного набуття знань, професійної мобільності, швидкої адаптації до змін у інформаційному суспільстві, системі управління і виробництва, організації праці в умовах ринкової економіки.

Вважаємо, що основним напрямом діяльності педагогічного ВНЗ в умовах інформатизації освіти повинно стати формування *інформаційно-навчального середовища*, що передбачає зміну організації навчально-виховного процесу, модернізацію освіти та її змісту з метою інтеграції у європейський освітній та науковий простір, удосконалення професій-

ної компетентності вчителів шляхом опанування інформаційно-комунікаційними технологіями навчання, науково-дослідницькими видами діяльності. Зважаючи на це, *завданнями цього дослідження* є такі:

1. Проаналізувати нормативно-правову основу розв'язання проблеми формування інформаційно-навчального середовища у навчальних закладах.

2. Узагальнити напрацювання вчених з означеної проблеми та обґрунтувати доцільність формування інформаційно-навчального середовища в сучасному вищому навчальному закладі.

Для розв'язання визначених завдань використано низку теоретичних методів дослідження, а саме: кількісно-якісний (бібліометрія), узагальнення, аналізу і синтезу, вивчення документів.

Основні принципи освітньої політики держави та конкретні заходи щодо інтеграції освіти у європейський інформаційний та освітній простір відображено в нормативно-правових документах, що регулюють освітню діяльність в Україні, зокрема й у вищих педагогічних навчальних закладах. Це відповідні Укази Президента України, Постанови Верховної Ради, Постанови Кабінету Міністрів України, Рішення колегії Міністерства освіти і науки тощо.

Серед важливих нормативно-правових актів, що визначають перспективи і напрями розвитку освіти і науки, формування інформаційно-навчального середовища у навчальних закладах, такі: Укази Президента України ("Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні" від 04.07.2005 р. № 1013/2005; "Про заходи щодо вдосконалення системи вищої освіти" від 17.02.2004 р. № 199; "Про стратегію економічного і соціального розвитку України шляхом європейської інтеграції на 2004 – 2005 рр." від 28.04.2004 р. № 493/2004); Постанови Кабінету Міністрів

України ("Про затвердження державної програми "Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці" на 2006 – 2010 роки" від 07.12.2005 р. № 1153; "Про створення Міжвідомчої комісії з підтримки Болонського процесу в Україні" від 01.01.2006 р. № 82; "Про утворення інституту інноваційних технологій і змісту освіти" від 07.02.2006 р. № 108 тощо) [1, с. 195].

На виконання Указу Президента України "Про затвердження Програми інтеграції України до Європейського Союзу" № 1072/2000 від 14.09.2000 р. та Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про наукове і технологічне співробітництво від 04.07.2002 р., згідно з Планом дій щодо реалізації пріоритетних положень Програми інтеграції України до Європейського Союзу в 2003 р., затверженому Кабінетом Міністрів України 03.01.2003 р. стосовно результатів П'ятого засідання Комітету з питань співробітництва між Україною та ЄС, Наказом МОН України № 514 від 01.08.2003 р. був створений Національний інформаційний центр зі співробітництва з ЄС у сфері науки та технологій (Інформцентр), який став організаційним центром співробітництва українських науковців з ЄС. Стратегія діяльності Інформцентру полягає в аналізі, інформуванні, розвитку, підтримці, полегшенні доступу українських дослідників до всіх напрямів досліджень ЄС. Основними функціями Інформцентру є: 1) поширення документів та матеріалів про дослідні програми ЄС, можливість та умови подання заявок або приєднання до чинних проєктів; 2) організація семінарів, веб-конференцій, підтримка веб-сайту; 3) нарощування міжнародних контактів із науковими дослідними установами у європейських країнах; 4) консультування й навчання українських дослідників щодо механізму включення у міжнародні проєкти, надання їм практичної допомоги у цьому; 5) підтримка й розширення контактів зі структурами влади з питань політики міжнародного співробітництва у сфері науки та інноваційних технологій тощо [6].

Важливим для розв'язання завдань дослідження є уточнення змісту поняття "інформаційно-навчальне середовище".

У психолого-педагогічній літературі поняття "інформаційно-навчальне середовище" зустрічається в різних варіантах, а саме: "комп'ютерне середовище" (І. Зязюн, О. Коротков), "інформаційно-навчальне середовище" (С. Гончаренко), "інноваційно-розвивальне середовище" (Л. Ващенко), "інформаційне освітнє середовище" (Н. Алексєєв), "комп'ютерне навчально-розвивальне середовище" (С. Сисєєва), "навчальний інформаційний електронний простір" (В. Биков), "комп'ютерно орієнтоване навчальне середовище" (В. Биков, Ю. Жук), "єдине освітнє інформаційне середовище" (В. Носков) тощо.

В "Українському педагогічному словнику" С. Гончаренко наводить таке тлумачення досліджуваного поняття: "Інформаційно-на-

вчальне середовище – це сукупність умов, які сприяють виникненню і розвитку процесів інформаційно-навчальної взаємодії між учнями, викладачем та засобами нових інформаційних технологій, а також формують пізнавальну активність учня за умов наповнення компонентів середовища (різні види навчального, демонстраційного обладнання, програмні засоби та системи, навчально-наочні посібники тощо) з предметним змістом певного навчального курсу" [2, с. 149 – 150].

Нам імпонує думка С. Сисєєвої та І. Соколової, які стверджують, що "професійна підготовка майбутніх фахівців у ВНЗ, науково-методологічною базою якої є системний, діяльнісний, індивідуальний та інтегративний підходи, здійснюється у навчальному середовищі вищого навчального закладу. Таке середовище апіорі має ознаки інформаційного. За таких обставин поняття "інформаційно-навчальне середовище" доцільно трактувати як структурно упорядковану множину технологій і засобів навчання, які застосовуються для забезпечення професійної підготовки, формування інформаційної компетенції майбутніх фахівців" [5, с. 273].

Теоретичну значущість розв'язання завдань цього локального дослідження має розроблена науковцями структура інформаційно-комунікаційної компетентності фахівця, яка визначається як здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, отримувати інформацію та оперувати нею відповідно до власних потреб і вимог сучасного інформаційного суспільства, вирішувати проблеми, пов'язані з професійною діяльністю. Конкретизація особливостей вияву цієї компетентності у професійній діяльності вчителя дає змогу вченим визначити їх як такі здатності:

- ◆ створювати для забезпечення навчально-виховного процесу текстові документи, таблиці, рисунки (діаграми, графіки), презентації, комп'ютерні графічні об'єкти, Flash-анімацію тощо;

- ◆ використовувати інформаційно-комунікаційні технології для професійної діяльності (Інтернет-технології, телеконференції, локальні мережі, бази даних, інтерактивні дошки, електронні підручники, енциклопедії, навчальні, демонстраційні програми тощо), оцінювання навчальних досягнень учнів, моніторингу якості освіти;

- ◆ розробляти власні електронні продукти, які відображають бачення вчителем перспектив викладання навчального предмета і дають можливість формувати базу педагогічного професійного досвіду, допомагають постійно самовдосконалюватися [5, с. 284].

Вважаємо, що у процесі формування інформаційно-навчального середовища в сучасному вищому навчальному закладі необхідно врахувати вплив *об'єктивних тенденцій цивілізаційного розвитку*, зокрема таких: глобалізація; інтеграція науки і виробництва; перехід від індустріального до інформаційно-технологічного суспільства; інтеграція і міждисциплінарність сучасного знання тощо.

Належне урахування цих тенденцій в організації та змісті діяльності викладачів сучасної вищої педагогічної школи позитивно позначиться, на нашу думку, на якості освітніх послуг в умовах швидкозмінного інформаційного освітнього простору. З огляду на це важливо більш активно впроваджувати у навчальний процес інформаційно-комунікаційні технології, застосування яких зумовлює необхідність наукового обґрунтування одного із найновіших підходів до викладання дисциплін у вищих навчальних закладах – змішаного навчання (blended learning). У найуживанішому у науковій літературі визначенні поняття "змішане навчання" представлено його трактування як поєднання мережних і традиційних режимів роботи, електронного інформаційно-навчального середовища з традиційним, комбінація різноманітних підходів до викладання, поєднання різноманітних інформаційних технологій, поєднання дистанційного та традиційного навчання та поєднання е-навчання та традиційного навчання [4, с. 74 – 75].

Суголосною нашим поглядам є позиція вчених, які розглядають проблему модернізації вищої педагогічної освіти у контексті тенденцій розвитку світових освітніх систем, зокрема європейських [1; 3]. Для її розв'язання необхідно узгодити законодавчу та нормативну базу вищої освіти України з європейськими вимогами, структурувати систему вищої школи та її складники, впорядкувати перелік спеціальностей, оновити зміст вищої освіти, забезпечити інформатизацію начального процесу та доступ до міжнародних інформаційних систем. Для вищої педагогічної школи, зокрема, нагальним є застосування інформаційно-комунікаційних технологій, методик та форм навчання з високим рівнем інформатизації навчального процесу.

Центральне місце у проблемному полі оновлення змісту педагогічної освіти займає розв'язання питання комп'ютерно орієнтованого навчального забезпечення, яке розглядається як сукупність комп'ютерно орієнтованих методів і засобів, інформаційних процесів і потоків для задоволення навчально-пізнавальних потреб майбутніх учителів у накопиченні, зберіганні, обробці і передачі інформації в процесі формування їх готовності до професійної інформаційно-комп'ютерної діяльності [4, с. 50]. У цьому контексті тлумачення поняття "комп'ютерно орієнтована навчальна діяльність", яке дає Т. Коваль, вичерпно висвітлює його як цілеспрямовану самостійну аудиторну і/або позааудиторну навчально-пізнавальну роботу студентів у інформаційно-навчальному середовищі наодинці або під керівництвом викладача [4, с. 73].

У процесі досягнення мети і розв'язання завдань цієї наукової розвідки ми дійшли певних висновків. Так, аналіз нормативно-правової основи розв'язання проблеми формування інформаційно-навчального середовища у навчальних закладах свідчить, що в Україні забезпечено належний її рівень. Ос-

кільки пріоритетною ідеєю розвитку сучасного ВНЗ є спрямованість на нові ціннісні настанови, розроблення і прийняття нової освітньої парадигми, що важливо в контексті інтеграції України у європейський освітній простір, важливим завданням вищої педагогічної освіти є сформування інформаційно компетентну особистість, здатну самостійно набувати знання, оволодівати новою інформацією, удосконалювати свій фаховий рівень та здійснювати самоосвіту упродовж усього життя.

З появою комп'ютерів, мультимедійної проекційної техніки та мережних засобів зв'язку як інноваційної платформи для професійної підготовки майбутніх учителів, а також під впливом упровадження у вищі педагогічні навчальні заклади особистісно орієнтованої парадигми освіти і реалізації компетентнісного підходу, формування інформаційно-навчального середовища є потребою часу. Це створює підґрунтя для реалізації стратегічної мети вищої педагогічної освіти – підготовка фахівців, які навчатимуть і виховуватимуть молоду покоління, здатне жити, вчитися, адекватно сприймати зміни, що відбуваються в інформаційному суспільстві, бути їх творцем, розцінювати змінність як органічний складник життя свого та інших.

Подальше наукове розроблення означеної проблеми потребує дослідження теоретичних і прикладних аспектів запровадження інформаційно-комунікаційних технологій як засобу формування професійної компетентності майбутніх учителів. Це й визначає перспективи майбутніх наукових розвідок автора.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бобрицька В. І. *Технологія формування інноваційного освітнього середовища у вищому педагогічному навчальному закладі* / В. І. Бобрицька // *Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору: моніторинг якості освіти: тематичний випуск. – Додаток 3. – Т. 7. – 2007 р. – К.: "Гнозис", 2007. – С. 194 – 201.*
2. Гончаренко С. *Український педагогічний словник* / С. У. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
3. Дмитриченко М. Ф. *Вища освіта і Болонський процес: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.* / М. Ф. Дмитриченко, Б. І. Хорошун, О. М. Язвінська, В. Д. Данчук. – К.: Знання України, 2006. – 440 с.
4. Коваль Т. І. *Теоретичні та методичні основи професійної підготовки з інформаційних технологій майбутніх менеджерів-економістів: дис. ... докт. пед. наук: 13.00.04 / Тамара Іванівна Коваль. – К., 2008. – 412 с.*
5. Сисоєва С. О. *Проблеми неперервної професійної освіти: тезаурус наукового дослідження: наук. вид.* / С. О. Сисоєва, І. В. Соколова / НАПН України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих, МОН, Маріупольський держ. гуманіт. ун-т. – К.: Вид. дім "ЕКМО", 2010. – 362 с.
6. *Україна в 2008 році: щорічні оцінки суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку: моногр.* / за ред. Ю. Г. Рубана. – К.: Національний інститут стратегічних досліджень, 2008. – 770 с. – С. 295.

Стаття надійшла в редакцію 5.11.2010 ■